

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТА ПСИХІАТРИЧНОГО ЗАКЛАДУ В УКРАЇНІ

Сергій Павлович ГВОЗДИК,

*здобувач Міжрегіональної Академії
управління персоналом*

Під адміністративно-правовим механізмом, згідно з позицією В. В. Плиски, слід розуміти комплекс взаємопов'язаних елементів, які надають громадянам правові можливості для реалізації суб'єктивних прав та виконання суб'єктивних обов'язків [1, с. 147].

Вказаний підхід хоч і розкриває розуміння адміністративно-правового механізму як системи, що включає взаємодоповнюючі елементи, проте не містить чіткої аргументації щодо сфери поширення та конкретних напрямків реалізації вказаного інструменту.

Дослідниця Т. О. Коломоєць визначила механізм адміністративно-правового регулювання як сукупність заходів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [2, с. 13].

Відзначимо, що вказане розуміння зосереджує увагу, зокрема, на сфері застосування вказаного механізму з точки зору адміністративно-правових відносин. Такий підхід до тлумачення більшою мірою відповідає адміністративно-правовій основі правового регулювання окресленої проблематики.

Таким чином, у забезпеченні прав ключову роль відіграють чинники їх реалізації та захисту, які формуються з урахуванням заздалегідь обумовлених завдань та цілей.

Важливе роз'яснення у розумінні обраної проблематики запропоновано Верховним Судом України у своїй постанові від 03 березня 2016 року у справі № 5-347кc15, який зауважив, що забезпечення права – це гарантований механізм його реалізації [3].

Такий коментар дає вузьке розуміння вказаного явища, але актуалізує необхідність тлумачення вказаної категорії, виходячи з поняття механізму реалізації, що свідчить про те, що процес забезпечення не зводиться до задоволення потреб чи досягнення певних цілей, а є структурованим системним явищем, що має на меті втілення в життя певних прогресивних ідей.

Отже, механізм адміністративно-правового забезпечення – це врегульована нормами адміністративного права та втілена у діяльності уповноважених суб'єктів сукупність елементів та процесів, спрямованих на створення належних умов для реалізації, захисту і охорони, гарантованих та передбачених державою прав, свобод та інтересів.

У свою чергу, пацієнт — це особа, яка звернулась за наданням профілактичної, діагностичної, лікувальної чи реабілітаційно-відновної допомоги до закладу охорони здоров'я будь-якої форми власності чи медичного працівника індивідуальної практики незалежно від стану

здоров'я або добровільно погодилась на проведення медико-біологічного експерименту [4].

Вказаний підхід обґрунтовує позицію, подвійного тлумачення поняття «пацієнт», який є особою, яка звернулася за допомогою або висловила згоду залучення її в якості добровольця для проведення експерименту. Слід зосередити увагу, що таке бачення поєднує основні напрямки розуміння понятійно-категоріального аналізу цього явища.

Що стосується поняття «забезпечення прав пацієнта», то воно означає систему державних заходів, спрямованих на створення надійних умов для здійснення прав особи, яка звернулася за медичною допомогою та (або) якій надається така допомога, гарантування цих прав, охорону та захист від порушень [5, с. 58]. Запропонована позиція, на наше переконання, розкриває ключові риси забезпечувальних заходів в контексті реалізації прав пацієнта. Водночас автором не висвітлено у який спосіб відбувається забезпечення прав особи, яка звернулася до медичного закладу.

Відповідно до положень Закону України «Про психіатричну допомогу» у редакції від 20.12.2018 №1489-III впливає, що пацієнт психіатричного закладу - це особа, що на підставах та в порядку, передбачених цим Законом звернулася з приводу надання психіатричної допомоги, що включає лікування, нагляд, догляд та медико-соціальну реабілітацію, а також щодо обстеження, профілактики, діагностики стану психічного здоров'я та можливих психічних розладів [6]. Дійсно, надання психіатричної допомоги є основним способом забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу. Разом із тим, поняття пацієнта психіатричного закладу повинно відображати також й інші характеристики його правового-статусу (наприклад, добровільність чи примусовість його лікування, гарантії його захисту тощо).

Слід зауважити, що пацієнтом психіатричного закладу є особа, яка має певні психічні розлади, адже поміщення у заклад з надання психіатричної особи завідомо психічно здорової людини є злочином, відповідальність за який передбачена ст. 151 чинного Кримінального кодексу України (редакція від 20.03.2020) [7]. Тому, у Рекомендаціях Комітету міністрів [Ради Європи] державам-учасницям стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, які примусово утримуються в якості пацієнтів № К.(83)2., пацієнт психіатричного закладу розглядається як особа, яка страждає психічними розладами та утримується в лікарні, медичному закладі чи іншому відповідному місці [8].

Вказаний підхід зосереджує увагу на особах (пацієнтах), яких було примусово розміщено у заклад лікування, тому таке розуміння є дещо звуженим і не відображає інший аспект (добровільний) щодо надання особі психіатричних послуг, а також не деталізує послуги закладу, що спеціалізується на лікуванні пацієнтів з відхиленням психіки.

Пацієнт у сфері надання психіатричних послуг, відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 46/119 від 17 грудня 1991 року, є особою, яка одержує психіатричну допомогу, включаючи осіб, госпіталізованих до психіатричного закладу [9].

На наше переконання, вказане визначення не розкриває статусу пацієнта як суб'єкта медичних правовідносин та не слугує орієнтиром для формування теоретичної бази щодо вказаного питання.

Зважаючи на викладені визначення, набуття статусу пацієнта психіатричного закладу пов'язане з виникнення реальних правовідносин між особою та психіатричним закладом та передбачає звернення особи до закладу в добровільному порядку або внаслідок госпіталізації, чи для проведення експерименту.

Разом із тим, актуальні законодавчі акти та теоретичні положення не звертають увагу на дослідження категорії пацієнта як особи, до якої застосовано примусові заходи медичного характеру, що, на нашу думку, звужує розуміння вказаного явища, адже необхідність лікування особи може бути визначена судом.

Беручи до уваги сутність та зміст окреслених категорій, адміністративно-правовий механізм забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу – це сукупність засобів та процесів, здійснених уповноваженими органами влади у сфері охорони психічного здоров'я, що виконуються з метою створення оптимальних умов для реалізації прав, свобод та інтересів людини, захисту та охорони відносин у сфері надання психіатричної допомоги в добровільному чи примусовому порядку особам, що мають певні психічні розлади, потребують профілактики, діагностики або лікування в закладах, що спеціалізуються на наданні соціальних послуг особам, які страждають на хвороби психіки.

Враховуючи викладене, дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу відображає сутнісні ознаки та змістову характеристику елементів державного регулювання, розкриває напрямки застосування адміністративного впливу в сфері охорони здоров'я, допомагає зрозуміти процес гарантування прав осіб, що отримують психіатричну допомогу. Впровадження дієвого механізму реалізації прав особи, розміщеної в психіатричному закладі, напряму залежить від розуміння системного характеру, спрямованості, особливостей функціонування системи забезпечення свобод та інтересів людини.

Список використаних джерел:

1. Плиска, В. В. Поняття та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету* : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 2. С. 143–147
2. Адміністративне право України: підручник / За заг. ред. Т. О. Коломоєць. К.: Істина, 2010. 480 с.
3. Морозов Є. А. Поновлення процесуальних строків на оскарження судових рішень. URL: <https://alibi.dp.ua/371-ponovlennya-protseualnikh-strokov-na-oskarzhennya-sudovikh-rishen> (дата звернення: 06.02.2020)
4. Медичне право: Методичні вказівки для самостійної роботи студентів під час підготовки до практичного заняття. Полтава, 2019 URL: https://www.umsa.edu.ua/storage/kf_filosof/docs/XFifbYIBeCYUSx5zRbNXXXinwcDENlvyJKTuUOFq.pdf
5. Козаченко Ю. А. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 210 с.

6. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III (редакція від 20.12.2018) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

7. Кримінальний кодекс України :Закон України №2341-III від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

8. Рекомендація Комітету міністрів державам-учасницям стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, що примусово утримуються як пацієнти, N R(83)2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_074 (дата звернення: 03.02.2020).

9. Принципи захисту психічно хворих осіб та поліпшення психіатричної допомоги: резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1991 № 46/119. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/5535819/page:112/> (дата звернення: 01.02.2020).